

บทที่ ๕

ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเลือกสรร และนำเสนอเนื้อหา

ภารกิจพื้นฐานของหนังสือพิมพ์ที่ถือปฏิบัติตามปกติ คือการทำหน้าที่เป็น Gate-keeper และ Agenda setter อย่างไรก็ตาม หน้าที่ทั้งสองในโลกแห่งความเป็นจริงทางวิชาชีพนั้น อยู่ภายใต้เงื่อนไขหลายประการด้วยกัน ดังนั้น การพิจารณาบทบาทของการเป็นผู้คัดเลือกและ ทยิบยกประเด็นข่าวสารมานำเสนอกลับกรองเนื้อหาการนำเสนอข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะ จึง ควรวิเคราะห์ถึงปัจจัยประกอบต่างๆ ที่มีส่วนทำให้ข่าวสารนี้ ได้รับการนำเสนอในรูปแบบดังกล่าว โดยมีขั้นตอนการพิจารณา ดังนี้

5.1) กระบวนการเลือกสรรและนำเสนอข่าวสารกรณีมลพิษแม่เมาะของหนังสือพิมพ์

5.2) ปัจจัยและเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดในการนำเสนอกรณีมลพิษแม่เมาะ

กระบวนการเลือกสรรและนำเสนอข่าวสาร กรณีมลพิษแม่เมาะของหนังสือพิมพ์

ตุลาคม 2535 ชาวมลพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ - จังหวัดลำปาง ถูกหยิบยกเป็น ประเด็นสำคัญของสาธารณะ อันเป็นผลมาจากการทำหน้าที่เลือกสรร และกำหนดวาระข่าวสาร ของสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์หลังจากที่ได้เกิดเหตุปะทุรุนแรงขึ้น ซึ่งประเด็นเริ่มแรก ของข่าวนี้มาจากการจุดกระแสของกลุ่มนักข่าวท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง ซึ่งได้รับการร้อง เรียนความเดือดร้อนจากชาวบ้าน เมื่อข่าวจากนักข่าวท้องถิ่นถูกส่งเข้าสู่โต๊ะข่าวของหนังสือ พิมพ์ฉบับใหญ่ๆ หลายฉบับในสวนกลาง น้าหนักความสำคัญก็เพิ่มขึ้น ด้วยวิธีการนำเสนอ ตามแบบแผนของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ บวกกับการขยายความเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ตั้ง ตั้งแต่ระดับบริหาร คือนายกรัฐมนตรี ไปจนถึงระดับปฏิบัติการ คือการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

แต่ทว่า สภาพความทุกข์ยาก ความรู้สึกไม่ปลอดภัยของประชาชนชาวแม่เมาะ อันเนื่องมาจากได้รับสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์จากโรงไฟฟ้า ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีผลสนับสนุนทางการแพทย์ยืนยันได้ตั้งแต่ปี 2534

คำถามก็คือ ทำไมเรื่องราวของอันตรายเหล่านี้ จึงไม่ได้รับการนำเสนออย่างเอาจริงเอาจังจากสื่อมวลชน จนกระทั่งถึงภาวะเหตุการณ์รุนแรงในปี 2535 จึงได้ให้ความสำคัญนำเสนออย่างจริงจังขึ้น และเป็นที่น่าสังเกตว่าหนังสือพิมพ์ที่เข้าถึงผู้อ่านได้มากอย่างไทยรัฐ เดลินิวส์ นั้น ไม่ได้นำเสนอภาพความเดือดร้อนที่แผ่เร้นอยู่เหล่านี้เลย

ส่วนหนึ่งของคำตอบนี้ อยู่ที่นโยบายและจุดยืนของหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีแนวทางที่คล้ายคลึงกัน คือ นโยบายการเลือกข่าวใหญ่จากเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อคนเป็นจำนวนมากเสียก่อน และจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ซึ่งข่าวเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอย่างกรณีมลพิษแม่เมาะในช่วงที่เหตุการณ์รุนแรง ก็ถูกจัดอยู่ในแบบแผนของ "ข่าวใหญ่" เช่นกัน

ด้วยนโยบายของการเลือกสรรข่าวโดยพิจารณาจากผลกระทบของความรุนแรงในเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้ข่าวมลพิษแม่เมาะได้รับการชูประเด็นและนำเสนออย่างครึกโครมหลังจากที่มีความเสียหายปรากฏให้เห็นชัดเจนแล้ว อันเป็นการพิจารณาคคุณค่าข่าวที่เน้นด้านผลกระทบ ซึ่งในเรื่องนี้ สมหมาย ปาริจฉัตต์ บรรณาธิการบริหารของหนังสือพิมพ์มติชนได้ชี้แจงว่า "เป็นภาระหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ ที่ต้องให้ความสำคัญต่อเรื่องราวทางสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก แต่เนื่องจากปริมาณการไหลเวียนของข่าวสารมากขึ้น และกระแสข่าวการเมืองค่อนข้างจะเป็นเรื่องใหญ่ ทำให้ข่าวแนวสิ่งแวดล้อมอาจจะดูไม่โดดเด่น จนกว่าจะเกิดเป็นเหตุการณ์รุนแรงขึ้น เราจึงจะเกาะติดและนำเสนออย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับกรณีมลพิษแม่เมาะนี้" (สัมภาษณ์ : 10 ก.ย. 2536)

นโยบายการเลือกสรรและนำเสนอข่าวจากเกณฑ์การประเมินความเดือดร้อนของประชาชนนั้น ถือเป็นแบบแผนที่หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ซึ่งเน้นข่าวถือปฏิบัติกันอยู่ โดยเฉพาะไทยรัฐ ซึ่งสร้างจุดเด่นของหนังสือพิมพ์จากแบบแผนหรือธรรมเนียมข่าวเช่นนี้ ในเรื่องนี้ ธงชัย ธนคร หัวหน้าข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐให้เหตุผลว่า "วัน ๆ ที่ทำหนังสือพิมพ์กันอยู่ เราไม่อาจรับรู้ได้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นที่จุดไหน แต่ถ้าเมื่อไรประชาชนมีความเดือดร้อน มีคนร้องขึ้นมา เราเห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญ ก็จะจัดการมาตีแผ่เป็นข่าวทันที พอได้รับการแก้ไข ไม่มีความเคลื่อนไหวอะไรแล้ว เราก็ยุติการเสนอข่าว อย่างกรณีแม่เมาะต้องยอมรับว่า เราไม่ได้มีความเชี่ยวชาญโดยตรงในเรื่องนี้ แต่เมื่อมีคนร้องขึ้นมา มีนักวิชาการไปประสบพบเห็น และเราเห็นแน่ชัดว่ามันเป็นอันตราย เราก็ส่งทีมงานเข้าไปทำข่าว" (สัมภาษณ์ : 23 เม.ย. 2537)

อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายการเลือกสรรข่าวจะดูที่น้ำหนักความเดือดร้อนและเสียงร้องเรียนของประชาชนนั้น แต่หนังสือพิมพ์ก็มีเป้าหมายในกรณีของข่าวที่เกี่ยวกับภัยทาง

สิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะในกรณีของมลพิษแม่เมาะ หรือกรณีใดก็ตาม นั่นคือ มุ่งหวังให้นำไปสู่การแก้ไขปัญหา หรือการแสดงความรับผิดชอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

• เราถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเกี่ยวข้องกับชีวิต สวัสดิภาพความปลอดภัยของผู้คน ตัวหนังสือพิมพ์เองไม่สามารถยื่นมือเข้าไปแก้ไขได้ แต่เราต้องการให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับรัฐบาลและท้องถิ่นช่วยกันแก้ปัญหา " ธงชัย ณ นครกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของมติชน ดังเช่นที่ บุญเลิศ คชายุทธเดช บรรณาธิการข่าวมติชน ได้กล่าวว่า " เรามองเห็นถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นกับประชาชน ซึ่งมันมหาศาลมาก เราจึงต้องการให้มีการแสดงความรับผิดชอบต่อมีคนที่จะกล้าออกมารับประกันความปลอดภัยของประชาชน" (สัมภาษณ์ : 10 ก.ย. 2536)

แต่สำหรับผู้สื่อข่าวท้องถิ่น ซึ่งสัมผัสกับสภาพปัญหาโดยตรง ได้พยายามที่จะเปิดกระแสมลพิษนี้มาตั้งแต่ปี 2533 แต่ติดขัดด้วยข้อจำกัดมากมาย (ซึ่งจะวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป) รวมทั้ง นโยบายคัดเลือกข่าวของหนังสือพิมพ์ ในเรื่องนี้ ปรีชาปกรณ โสยรัตน์ ผู้สื่อข่าวเดลินิวส์ประจำจังหวัดลำปาง เล่าว่า ได้เริ่มค้นส่งข่าวนี้เข้ากองบรรณาธิการตั้งแต่ปี 2533 แต่ก็เงียบหายตลอด คงเป็นเพราะวิธีประเมินข่าวของเดลินิวส์ ที่เห็นว่าเหตุการณ์ในตอนนั้นยังไม่รุนแรงพอ ยังไม่มีคนเจ็บป่วย (สัมภาษณ์ : 5 เม.ย. 2537)

ส่วนเจตน์ อริยะสมบัติ ผู้สื่อข่าวมติชนประจำจังหวัดลำปาง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นผู้สื่อข่าวท้องถิ่นของหนังสือพิมพ์ระดับชาติเพียงคนเดียวที่ได้มีโอกาสและช่องทางเสนอข่าวนี้ตั้งแต่ปี 2533-34 แต่ในที่สุดข่าวนี้ก็ต้องถูกทิ้งช่วงไปจากหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งเจตน์เล่าว่า " ต้องหยุดนำเสนอไป เพราะไม่มีใครยอมพูด ไม่มีใครยอมเป็นแหล่งข่าว ยิ่งเมื่อไม่มีผลการศึกษาพิสูจน์แน่ชัดว่า อาการเจ็บป่วยของชาวบ้านมาจากสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์จริงหรือไม่ ผมก็ต้องหยุดเสนอผมแพ้มตลอด " (สัมภาษณ์ 22 ก.ย. 2536) ความรู้สึกเช่นนี้ ได้รับการยืนยันจากคนข่าวท้องถิ่นอย่าง นเรศ ดวงไชย หัวหน้าข่าวของสยามโพสต์ว่า " มันเหมือน ไม่ซึกไปงัดไม้ซุง ในระยะแรกเราไม่มีหลักฐานมาตอบได้กฟผ.เลย " (สัมภาษณ์ : 5 เม.ย. 2537)

คำชี้แจงของผู้สื่อข่าวเหล่านี้ ปรากฏชัดเจนในเนื้อหาข่าวที่นำเสนอในระยะแรก ของเหตุการณ์ คือ ก่อนที่สภาพปัญหาจะลุกลามขึ้น ดังเช่น ข่าวของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอิสรภาพลำปาง ฉบับวันที่ 24-30 พ.ค. 2534 ว่า

• กฟผ.ปล่อยควันพิษ เขม่าดำมืด เป็นโรคมืดมื่น โลหะเปลี่ยนสี

เป็นรายงานสภาพชีวิตของชาวบ้านที่อยู่อาศัยใกล้เหมืองแม่เมาะ แต่การนำเสนอยังขาดน้ำหนักความน่าเชื่อถือ เพราะเขียนจากคำบอกเล่าของชาวบ้านฝ่ายเดียว และน่าเสียดายที่หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ไม่มีโอกาสได้ติดตามนำเสนอพิษภัยจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะอีก เพราะหลังจากเปิดเวทีได้ไม่นาน ก็เลิกทำเพราะกิจการขาดทุน (บรรณาธิการคือ ปรีชาปกรณ โสยรัตน์ ซึ่งภายหลังมาเป็นผู้สื่อข่าวให้เดลินิวส์ และสถานีโทรทัศน์ช่อง 3)

ประเด็นข่าวเกี่ยวกับมลพิษที่นำเสนอในช่วงก่อนเหตุการณ์รุนแรง จึงมีจำนวนน้อย เพราะหาหลักฐานและข้อมูลทางวิชาการยืนยันไม่ได้ และการที่หนังสือพิมพ์ระบุว่าเป็นฝนกรดนั้น เป็นการเปิดทางให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ หาข้อมูลปฏิเสธได้ เนื่องจากภาวะซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่เกิดขึ้นในเวลานั้น ยังไม่ถึงขั้นที่เรียกว่าเป็นฝนกรด

แม้ว่า ข่าวมลพิษแม่เมาะต้องมีอันเสียไป เพราะการยืนยันในระบบควบคุมที่มีประสิทธิภาพของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ แต่ในระหว่างที่สภาพเหตุการณ์จะเป็นปอดหินั้น คณะแพทย์ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง ก็ได้เริ่มเก็บข้อมูล และใช้วิธีศึกษาจากกลุ่มที่มีลักษณะร่วมกันบางอย่าง เช่น วัฒนธรรม เปรียบเทียบกันแต่ละกลุ่ม (cohort group) โดยเลือกกลุ่มของผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจในพื้นที่ต่างๆ เปรียบเทียบกัน ซึ่งสรุปผลในขั้นต้นได้ว่า อาการเจ็บป่วยของชาวบ้านบริเวณรอบเหมืองแม่เมาะมีสาเหตุมาจากซัลเฟอร์ไดออกไซด์ แต่ผลการศึกษานี้ไม่ได้ถูกนำเสนอเป็นข่าวแต่อย่างใด เนื่องจากหนังสือพิมพ์ยังคงยึดธรรมเนียมการเสนอข่าวจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากกว่าการแสวงหาข่าวจากเอกสารข้อมูลทางวิชาการ

จนกระทั่งเมื่อเหตุการณ์ปรากฏอย่างชัดเจนและรุนแรงในเดือนตุลาคม 2535 เวทีการแข่งขันข่าวในช่วงนี้จึงขยายวงกว้างขึ้น แนวทางการติดตามและนำเสนอข่าวในกระแสเหตุการณ์รุนแรงนี้ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน อาจมีข้อแตกต่างบ้างเล็กน้อยตามความพร้อมของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ สรุปแนวทางการเลือกสรรข้อมูลและนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ได้ดังนี้

การเน้นรายงานข้อเท็จจริงตามเหตุการณ์ - การนำเสนอข่าวมลพิษแม่เมาะในช่วงเหตุการณ์รุนแรง เป็นลักษณะตามสถานการณ์ หรือที่เรียกว่า 'เกาะติดสถานการณ์' เนื่องจากเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงเร็วมากในแต่ละวัน และเป็นธรรมชาติของข่าวหนังสือพิมพ์ที่ต้องมุ่งรายงานให้เห็นความคืบหน้าของข่าวเป็นหลัก

* เป็นหลักการเลยว่า ประเด็นของหัวข่าวหนังสือพิมพ์ต้องแสดงให้เห็นว่าข่าวมันคืบหน้าไปอย่างไร ไม่เช่นนั้นข่าวนี้ก็ขายไม่ได้.....เมื่อมุ่งนำเสนอตามเหตุการณ์ เรื่องอันตรายของสารพิษจึงค่อนข้างเป็นเรื่องรอง * อภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์ บรรณาธิการข่าวภูมิภาคของมติชนกล่าว (สัมภาษณ์ : 10 ก.ย. 2536)

เมื่อพิจารณาแล้ว กระแสข่าวที่ปรากฏในหน้า 1 ของหนังสือพิมพ์ จึงเป็นลักษณะของการนำเสนอผลที่เกิดขึ้นจากสภาพปัญหา มากกว่าการนำเสนอที่มาของปัญหา หรือวิเคราะห์แนวโน้มของปัญหานั้น ซึ่งธีระสิทธิ์ สมแก้ว ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมเดลินิวส์ ได้กล่าวถึงลักษณะการรายงานข่าวแบบวันต่อวันเช่นนี้ว่า * เป็นสภาพของสังคมข่าวปัจจุบัน มันเป็นสูตรสำเร็จ คือ ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร จะมาเติมต่อไปว่า เพราะอะไร หรือทำไม ไม่ได้มันไม่ใช่สูตรของข่าวหน้า 1 * (สัมภาษณ์ : 23 เม.ย. 2537)

จากลักษณะการเลือกสรรและนำเสนอที่มุ่งรายงานความคับหน้าของเหตุการณ์นี้เอง ที่เป็นคำตอบว่า เพราะเหตุใดภาวะมลพิษที่คุกรุ่นมานานแล้วในพื้นที่แม่เมาะ จึงเพิ่งถูกขยายใหญ่ให้เป็นที่สนใจของสาธารณชน เมื่อมีจำนวนคนเจ็บป่วยที่นับได้ในแต่ละวัน

ความไม่สมดุลในสัดส่วนของแหล่งข่าว - สืบเนื่องจากการมุ่งรายงานข่าวตามกระแส น้ำหนักของสัดส่วนแหล่งข่าวจึงไปอยู่ที่ฝ่ายของผู้สูญเสีย ผู้เดือดร้อนเป็นหลัก เช่น ชาวบ้าน สาธารณสุขท้องถิ่น และกลุ่มพลังทางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งผู้สื่อข่าวท้องถิ่นบางรายให้เหตุผลว่า สัมภาษณ์ขอข้อมูลได้ง่ายกว่าทางฝ่ายการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

ในกรณีเรื่องการขอความร่วมมือจากแหล่งข่าวนี้ ดูเหมือนว่า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ได้รับการตำหนิจากสื่อมวลชนว่าไม่ค่อยให้ข้อมูล หรือให้ตามแนวทางที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ต้องการให้สาธารณชนรับรู้ ทั้ง ๆ ที่สื่อมวลชนเปิดโอกาสให้ชี้แจงแล้ว ซึ่งเรื่องนี้ สุพิณ ปัญญา มาก ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ให้สัมภาษณ์ว่า " ผมไม่แน่ใจว่า หนังสือพิมพ์เปิดโอกาสอะไรให้ เราส่ง ข่าวแจก (press release) ออกไปก็เป็นเพียงข่าวแจก ชิ้นเล็กๆที่ไม่มีความสำคัญ ในขณะที่ข่าวแถลงของคุณพิจิตต (มูลนิธิป้องกันควันทพิษ) กลายเป็นข่าวใหญ่ทันที ทั้ง ๆ ที่เขาออกมาให้ข่าวหลังเราเสียอีก.....นักข่าวไม่แฟร์กับเรา โดยเฉพาะนักข่าวท้องถิ่น ไม่ไปหาข่าวจากทั้งสองฝ่าย " (สัมภาษณ์ : 20 เม.ย. 2537)

เรื่องการโน้มเอียงทางตัวบุคคลที่เป็นแหล่งข่าวนี้ ไทยรัฐซึ่งเน้นการนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวของดร.พิจิตต รัตกุล ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะกลุ่มพลังทางสิ่งแวดล้อม ได้ให้เหตุผลโดยหัวหน้าข่าวว่า " งานนี้ไม่ใช่เกมการเมือง แต่เป็นเกมเพื่อให้ประชาชนรอดตาย ในตอนนั้นไม่ว่าใครเข้ามา มีบทบาท มาน่าไปสู่ทางแก้ไขได้ เรากียินดีสนับสนุน พร้อมจะหยิบประเด็นนี้มานำเสนอ เรียกว่าเรารู้เมื่อไหร่ เราเล่นเมื่อนั้น "

อีกคำชี้แจงหนึ่งที่พอจะนำมาสรุปเปรียบเทียบให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์ได้เปิดโอกาสให้แก่แหล่งข่าวทุกฝ่ายแล้วจริงหรือไม่ ก็คือ คำให้สัมภาษณ์ของบรรณาธิการข่าวมติชนว่า " กฟผ.ออกมาชี้แจงหลังจากเหตุการณ์มันผ่านไปแล้วเกือบ 10 วัน ซึ่งเมื่อมาพูดเอาตอนนี้ มันรับฟังไม่ได้แล้ว เพราะเหตุการณ์มันปรากฏร้ายแรงถึงขั้นหามคนเจ็บกันแล้ว "

การขาดความหลากหลายของแหล่งข่าวที่ให้ข้อมูล จึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากการไม่เปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสของแหล่งข่าวที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และในขณะเดียวกัน ก็เป็นผลมาจากความเคยชินในการหาข่าวของสื่อมวลชนที่นิยมมุ่งเข้าหาชาวบ้านหรือผู้ที่เสียหายมากกว่าแหล่งข่าวทางวิชาการที่น่าจะให้คำอธิบายในสถานการณ์ได้ ชัดแจ้งกว่า ซึ่งรูปแบบการทำข่าวเช่นนี้ เป็นอุปสรรคสำคัญในการได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้อง

รอบด้าน โดยเฉพาะข้อมูลของชาวตำบลสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความซับซ้อนและความเป็นวิชาการอยู่ในสาระนั้น

อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์ระดับชาติบางฉบับ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพ ได้พยายาม สร้างความสมดุลให้กับข่าว ด้วยการขยายหรือเปิดประเด็นข่าวเพิ่มเติมกับแหล่งข่าวอื่นๆ เช่น นักการเมือง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ นักวิชาการด้านพลังงาน-สิ่งแวดล้อม นักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งก็เป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันให้ข่าวขยายวงออกไป และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเร็วขึ้น

การตรวจสอบความถูกต้องของข่าว - ในสภาพที่เหตุการณ์ผันแปรรวดเร็ว ทำให้การตรวจสอบข้อมูลในแต่ละวันค่อนข้างลำบาก โดยเฉพาะเมื่อข่าวมลพิษแม่เมาะนี้ เกี่ยวพันกับเรื่องราวและความเข้าใจทางวิชาการด้วยในระดับหนึ่ง

ความผิดพลาดของข้อมูลที่สำรวจพบ มักเป็นประเด็นของตัวเลขหรือหน่วยวัด เช่น เขียนระบุหน่วยวัดว่า ไมโครกรัม/ลบ.ซม. หรือ มิลลิกรัม/ลบ.ม. ทั้งๆ ที่หน่วยวัดซึ่งใช้เป็นมาตรฐานในการประเมินค่าก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ คือ ไมโครกรัม/ลบ.ม. การอ้างหน่วยวัดผิดๆ เช่นนี้ แม้จะไม่ใช่ว่าจะเป็นสาระสำคัญในข่าว แต่ก็ทำให้ความเข้าใจในเรื่องของระดับความรุนแรงของสภาวะการณ์คลาดเคลื่อนได้

มติชนซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ในกลุ่มเน้นข่าวที่น่าเสนอด้วยสัดส่วนของข้อมูลที่เป็นเชิงวิชาการมากที่สุด ได้ยอมรับว่ามีข้อมูลที่ผิดพลาดอยู่บ้าง เช่น เรื่องของตัวเลข หน่วยวัดต่างๆ ซึ่งเรื่องนี้ อภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์ บรรณาธิการข่าวภูมิภาคของมติชนชี้แจงว่า " เรากลับไปแก้ไขตรงนั้นไม่ได้แล้ว แต่เมื่อเปรียบเทียบกับภาพรวมที่เรานำเสนอ ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขแล้ว ก็ถือว่าส่วนที่ผิดนั้นเล็กน้อยมาก แต่มันก็เป็นบทเรียนที่สอนเราพอสมควร "

อย่างไรก็ตาม ความผิดพลาดที่ปรากฏชัดเจน ได้แก่ สถานการณ์ในข่าว จากการศึกษาเปรียบเทียบข่าวเรื่องเดียวกันในหนังสือพิมพ์หลายๆ ฉบับ พบว่ามีบางชิ้นที่ลงข่าวแตกต่างไปจากฉบับอื่น ซึ่งถือว่าเป็นความผิดพลาด เพราะทางการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เอง ก็ได้มีหนังสือจากฝ่ายกฎหมายมาชี้แจงด้วยว่าเป็นการเสนอข่าวเป็นเท็จ ตัวอย่าง

: แม่เมาะคินซีฟฆ่าคน ! ปวยระมเจอสารพิษอีกระลอก

(เดลินิวส์ , 11 ก.ย. 2536)

ข้อเท็จจริงก็คือ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่ปล่อยออกมาอีกในช่วงนี้ยังอยู่ในระดับค่ามาตรฐาน ไม่ได้มีมากจนเกิดอันตราย กลิ่นที่ปรากฏเป็นกลิ่นของลิกไนต์ในบริเวณดังกล่าวซึ่งมีอยู่ตามปกติ (หนังสือชี้แจงจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ถึงบรรณาธิการเดลินิวส์ ลงวันที่ 22 กันยายน 253๖)

การนำเสนอสถานการณ์ที่ผิดพลาดเหล่านี้ แม้ปรากฏเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณข่าวทั้งหมด แต่ก็มีส่วนสร้างความตื่นกลัวและหวาดระแวงให้กับสาธารณชนได้อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามผู้สื่อข่าวส่วนใหญ่ที่เข้าไปทำข่าวในพื้นที่ว่า มีความมั่นใจแค่ไหนกับข้อมูลข่าวที่ได้มา ผู้สื่อข่าวต่างตอบว่า มั่นใจมาก ไม่ได้มีการแต่งเติมข่าวแต่ละชิ้น แต่ละคำพูด

ดังคำกล่าวของ ภิญญา ทุมมานนท์ ผู้สื่อข่าวพิเศษไทยรัฐ "เราพิสูจน์ได้ว่าชาวบ้านเขาไม่ได้แกล้งพูด เราเข้าไปดูเหตุการณ์ด้วยตัวเอง มีเอกสารไปศึกษาเป็นปีก เราไม่ได้ไปแบบมือเปล่า มันเป็นเครดิตของเราเหมือนกัน ถ้าเสนอข่าวผิดๆ เราเสียคนแน่ อายเขาด้วย " (สัมภาษณ์ : 23 เม.ย. 2537)

ความมั่นใจในเรื่องข้อมูลในระดับท้องถิ่นนี้ เจดน์ อริยะสมบัติ จากมติชน ยืนยันว่า " ผมถามตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่า สิ่งที่เราทำอยู่เป็นการใส่ร้ายกฟผ.หรือเปล่า สิ่งที่บ้านพูดเป็นข้อเท็จจริงแค่ไหน ผมได้เข้าไปถามกับผู้รู้มากมาย ซึ่งทุกคนที่พูดล้วนแต่อยู่ในระดับภูมิปัญญา เราไม่ได้ปล่อยให้ข่าวฮือฮาไปตามชาวบ้านฝ่ายเดียว " อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นที่ยืนยันจากนักข่าวว่าไม่ได้แต่งข่าวเอง แต่บางส่วนก็ยอมรับว่า การรายงานข่าวจากชาวบ้านและจากสายตาของนักข่าวเป็นหลักนั้น ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า สารทั้งหมดถูกต้องจริง

การขูประเด้นที่ความขัดแย้ง - จากผลการศึกษาเรื่องคุณค่าข่าวในบทที่ 4 พบว่าคุณค่าข่าวด้านความขัดแย้งเป็นองค์ประกอบหลักในข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะนี้ อันอาจจะถือได้ว่าเป็นลักษณะธรรมชาติของข่าว ที่เลือกสรรนำความขัดแย้ง ความมีเงื่อนไขมาเสนอ ดังที่ประคิด หลิมสกุล เจ้าของนามปากกา 'ทแก้ว ภูเกล้า' ของไทยรัฐเคยกล่าวไว้ว่า " เรื่องของความขัดแย้ง มีความเร้าใจที่จะเป็นข่าวมากกว่า มีน้ำหนักมากกว่าโดยอัตโนมัติ มันเป็นจิตวิทยาปกติที่ตอบสนองสัญชาตญาณการรับรู้ของมนุษย์ " และดังที่ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล กรรมการผู้จัดการ บริษัทแปซิฟิค อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า " ถือเป็น ข้อเสียของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ที่ชอบนำเสนอข่าวขัดแย้งด้วยการผสมระหว่างอารมณ์และความรู้สึกของคนเขียนข่าว ยิ่งถ้าเป็นบทความจะมีแต่อารมณ์ไร้เหตุผลแก่นสาร ถือเป็นจุดอ่อนที่ขาดความน่าเชื่อถือ แต่ว่าเป็นจุดขายที่ดี เพราะคนไทยชอบคนปากจัด " (เยาวดา ตฤณมานนท์ , 2535)

การนำเสนอข่าวที่มีองค์ประกอบของความขัดแย้งนี้ ทำให้ดูเหมือนว่าเหตุการณ์ได้คืบหน้าไปทุกวัน ทั้งที่ความจริงแล้วเป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายเท่านั้น และทำให้ความสนใจของประชาชนทั่วไป ถูกเบี่ยงเบนออกจากเรื่องของผลกระทบและอันตรายจากสารพิษ ไปอยู่ที่การติดตามความเคลื่อนไหวเหล่านี้ อีระสิทธิ์ สมแก้ว จากเดลินิวส์ให้ความเห็นสนับสนุนว่า " นี่คือปัญหาว่า ทำไมข่าวมันซ้ำๆ ซากๆ ข่าวไม่เดินหน้า อย่างการรอผลประชุม กรรมการสิ่งแวดล้อมอีก 3 วัน นักข่าวก็ควรรอ ไม่ต้องรายงานข่าว แต่นี่ก็ยังเพียรพยายามป้อนคำถาม เอาไม้ค้ำปากกันทุกวัน ซึ่งความคิดเห็นที่ออกมาอาจต่างจากเมื่อวานแค่นิดเดียว "

ในเรื่องของการชูประเด็นความขัดแย้งนี้ หัวหน้าข่าวไทยรัฐได้ชี้แจงว่า หนังสือพิมพ์ไม่ได้เป็นฝ่ายสร้างความขัดแย้ง แต่บุคคลในข่าวเป็นผู้สร้างความขัดแย้งขึ้นมาเอง เมื่อนำเสนอออกไปจึงดูเป็นภาพที่ขัดแย้ง "ถ้ามีการออกมาแสดงความรับผิดชอบตั้งแต่ต้น ข่าวก็จบไปในเวลาเร็ววัน แต่เมื่อมีแรงต้าน เราก็ยังต้องขุดคุ้ยพิสูจน์กันว่า จริงตรงไหนไม่จริงตรงไหน ให้เหตุการณ์มันยุติโดยเร็ว ถ้าแค่คำนึงถึงคนอ่านว่า ชอบความขัดแย้ง เราไปเล่นความขัดแย้งอื่นๆ เช่นฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล จะไม่จูงใจกว่าหรือ "

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะความขัดแย้งเหล่านี้ จะเกิดขึ้นตามสถานการณ์ หรือเพราะถูกสร้างด้วยธรรมชาติของข่าวก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ ผลกระทบของความขัดแย้งในข่าวที่เกิดกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ดังที่ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ยอมรับว่า "เราแพ้กระแสความขัดแย้งในข่าว ไม่ว่าจะพูดอย่างไร คนเขาก็ไม่ฟังแล้ว "

ในประเด็นของการสร้างความขัดแย้งในเนื้อข่าวนี้ ยิ่งเห็นได้ชัดขึ้น เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทางเลือกสรรเสนอข่าวอื่นในช่วงเดียวกันนี้ เนื่องจากในช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2535 เป็นช่วงที่เหตุการณ์มลพิษปะทุขึ้น ไล่เลี่ยกันกับการ บริหารงานใหม่ของคณะรัฐบาลที่มีชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ทำให้มีความเคลื่อนไหวในเชิงของความขัดแย้งทางการเมืองปนอยู่ด้วย ดังนั้น เมื่อเกิดภัยทางสิ่งแวดล้อมขึ้น จึงเป็นเป้าใหญ่ที่เปิดให้กลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามเคลื่อนไหวโจมตี และสร้างกระแสกดดันให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น

การเสนอข่าวในเชิงตัดสินด้วยการสร้างภาพให้มีฝ่ายผิด-ถูก และการตอกย้ำบริบททางประวัติศาสตร์ ระหว่างกระแสการอนุรักษ์กับการพัฒนา - ในช่วงที่ข่าวมลพิษแผ่กระจายปรากฏทางหน้าหนึ่ง ของหนังสือพิมพ์หลายฉบับติดต่อกันนั้น ได้สร้างให้เกิดกระแสคัดค้านทางความคิดในหมู่สาธารณชนที่มีต่อภาพลักษณ์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ซึ่งค่อนข้างโน้มเอียงจนถึงกับติดลบสำหรับความรู้สึกของคนต่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ "ส.ส.ทุกคนที่มามองพวกเราเหมือนฆาตกร มีการชี้หน้าถามต่อหน้านักข่าวนับสิบว่า ทำไมคุณฆ่าประชาชน " หัวหน้า

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ โรงไฟฟ้าแม่เมาะ กล่าวย้อนถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา "ภาพที่ออกมาเป็นภาพลบตลอด เราทำอะไรไม่ได้ นอกจากประคองตัว เพราะพูดแล้วยิ่งเจ็บตัว"

สำหรับเรื่องของการสร้างภาพลักษณ์ในเชิงลบให้กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ นี้ อาจวิเคราะห์ได้ในอีกแง่หนึ่งว่า เป็นเพราะท่าทีของสื่อมวลชนที่มีต่อโครงการพัฒนาต่างๆ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า สวนทางกับกระแสอนุรักษ์ และไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ค่อนข้างสะท้อนภาพเหล่านี้ชัดเจนกว่าสื่ออื่นๆ ที่เป็นของรัฐ ทั้งนี้ต้องย้อนไปพิจารณาถึงบริบททางประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ กับหนังสือพิมพ์ร่วมไปด้วย เพราะทั้ง 2 ฝ่ายได้มีการต่อสู้คัดค้านกันมาตลอด ระหว่างความพยายามผลักดันแนวคิดแบบพัฒนาในเชิงการขายตัวของระบบอุตสาหกรรมของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ กับแนวคิดเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และชุมชนของหนังสือพิมพ์ ทำให้หนังสือพิมพ์แสดงท่าทีชัดเจนต่อโครงการต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

สุพิน ปัญญามาก ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ กล่าวถึงความขัดแย้งเหล่านี้ว่า เป็นกระแสที่มาจากพวกนักข่าวสายอนุรักษ์ซึ่งมีแนวปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม แต่ก็มีอยู่เพียงแค่ 10% ของนักข่าวทั้งหมดเท่านั้น "ผมไม่เคยกลัwnักข่าวที่เป็นนักข่าวสายสิ่งแวดล้อม แต่ผมกลัwnักสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในคราบนักข่าว อย่างเรื่องแม่เมาะนี้เขาเขียนอย่างเดียวให้ปิดโรงไฟฟ้า เพราะบอกว่าทำลายธรรมชาติ ทำลายสุขภาพ พอผมถามว่าแล้วถ้าไฟฟ้าหายไป 27% จะเอาที่ไหน เขาตอบว่านั่นมันเรื่องของกฟผ."

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารงานข่าวของหนังสือพิมพ์พบว่า มีเจตนาที่จะให้ภาพติดลบแก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ จริง ดังที่ธงชัย ญ นคร จากไทยรัฐให้เหตุผลว่า "เพราะกฟผ. กำลังทำตัวเป็นฆาตกร กำลังทำร้ายประชาชน เราเห็นข้อเท็จจริงกันอยู่ ไม่ต้องไปพิสูจน์อะไรกันมากมาย ผมกล้าที่จะบอกว่าสำหรับกรณีแม่เมาะนี้เราอคติกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เพราะเรากำลังทำหน้าที่บอกให้เขาหยุดมาคนเสีย ถ้าไม่หยุด เราจะประณามต่อ "

และบุญเลิศ คชายุทธเดช บรรณาธิการข่าวมติชน ได้ชี้แจงว่า "ดูจากความประพฤตินในอดีตของหน่วยงานนี้ค่อนข้างขัดแย้งกับชาวบ้าน เราพบว่ากฟผ. มีลักษณะของการกระทำที่ลับๆ ล่อๆ เสมอ ในเมื่อจิตสำนึกของการมองผลกระทบต่ออันเกิดจากการกระทำของตัวเองยังค่อนข้างต่ำ จึงค่อนข้างน่าเป็นห่วงว่าต่อไปก็อาจเกิดปัญหาเช่นเดียวกันนี้ขึ้นอีก "

เพื่อให้เห็นภาพของกระบวนการนำเสนอข่าวมลพิษแม่เหาะของหนังสือพิมพ์ชัดเจนขึ้น จึงได้ศึกษาในเชิงเปรียบเทียบกับกระบวนการนำเสนอข้อมูลของฝ่ายประชาสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ในเวลาเดียวกัน คือ ตุลาคม - พฤศจิกายน 2535 โดยสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และจากเอกสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนแผนงานประชาสัมพันธ์ในช่วงภาวะวิกฤติ

การศึกษาเปรียบเทียบประเด็นการเสนอข้อมูลข่าวสารระหว่างหนังสือพิมพ์กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ดังกล่าวนี้นี้ เพื่อให้เห็นลักษณะการทำหน้าที่เลือกสรรและนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ ซึ่งยังมีลักษณะของแบบแผนเดิมอยู่ คือ เลือกสรรข่าวจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว และกำลังขยายความรุนแรงออกไป โดยใช้วิธีนำเสนอที่ชูประเด็นของความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือสถาบัน ในขณะที่เดียวกัน ก็เป็นการอธิบายว่า หนังสือพิมพ์ไม่นิยมอาศัยข้อมูลจากฝ่ายประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน ทั้งโดยเหตุผลในเรื่องของความไม่เชื่อถือ ความสัมพันธ์ในเชิงที่ขัดแย้งตามบริบททางประวัติศาสตร์ของสองฝ่าย และวิธีการสร้างประเด็นข่าวหรือการกำหนดประเด็นข่าว ที่มีจุดยืนหรือนโยบายต่างกัน

นอกจากนี้ การเปรียบเทียบข้อมูลที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ กับในสื่อประชาสัมพันธ์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ยังสะท้อนถึงลักษณะการสื่อสารข้อมูลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เมื่อตกอยู่ในภาวะของความเสี่ยง ที่เกี่ยวเนื่องมาจากตนโดยตรงว่าเป็นการให้ข้อมูลในลักษณะของการ "อุดช่องโหว่" และการพยายามเข้าควบคุมสถานการณ์ทางข่าวสาร ด้วยการสร้างภาพความชอบธรรม และหำนำหนักเหตุผลมาคานประเด็นที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ไปแล้ว เช่น การเน้นเผยแพร่ประเด็นข่าวเรื่องการช่วยเหลือราษฎร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากได้พิจารณาภาพของความจริงที่ปรากฏในข่าวของหนังสือพิมพ์ กับที่ปรากฏในข่าวเผยแพร่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ดังในตารางเปรียบเทียบที่ 9 จะทำให้เห็นถึงกระบวนการเลือกสรรข่าวของทั้งสองฝ่ายได้กระจ่างขึ้น และข้อมูลนี้ก็ยังเป็นการยืนยันหรือตอกย้ำถึงความสัมพันธ์ในเชิงที่ขัดแย้งกันระหว่างการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ กับหนังสือพิมพ์ด้วย

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการเลือกสรรและนำเสนอข้อมูลระหว่างการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และหนังสือพิมพ์ สรุปเป็นประเด็นหลักๆ ได้ ดังนี้

ตารางที่ 9 แสดงการเปรียบเทียบการให้ข้อมูลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ กับการเลือกสรรเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์

ประเด็น	หนังสือพิมพ์	การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ
: เหยื่อข่าวครั้งแรก	<p>12 ต.ค. 35 ในน.ส.พ.มติชน ชื่อข่าว "เร่งสอบฝนกรดลำปาง " สาระ-รมช.คลัง ได้ขอให้กระทรวงวิทย์ฯ มาตรวจสอบสภาพ ซัลเฟอร์ฯ ตามที่มีชาวบ้านสบปัดร้องเรียน</p>	<p>9 ต.ค.35 เป็น press release (ข่าวแจก) ชื่อข่าว " กฟผ.ชี้แจงกรณีราษฎรแม่เมาะร้องเรียนเรื่องมลภาวะเป็นพิษ " สาระ-กฟผ.ได้พยายามศึกษาหาข้อมูล ตรวจสอบสาเหตุที่เกิดขึ้น และจะพยายามแก้ไขโดยเร็วที่สุด</p>
: จุดที่นำไปสู่การขยายตัวของข่าวและความขัดแย้ง	<p>18 ต.ค.35 ในน.ส.พ.ไทยรัฐ ชื่อข่าว "พิจิตต ดับเครื่องชนแฉโรงไฟฟ้าแม่เมาะ มาตรการเยี่ยม ร่มหมอกพิษ 3 ตำบลตายผ่อนส่ง ศาร.พ.ร่วมร้อย เสนอรัฐเร่งแก้ " และน.ส.พ.เดลินิวส์ ชื่อข่าว " ฉีกหน้ากากโรงไฟฟ้า ตัวการพ่นควันพิษ "</p> <p>สาระ-การแถลงข่าวของดร.พิจิตต รัตกุล ถึงผลกระทบจากซัลเฟอร์ฯ ที่เกิดกับชาวบ้านสบปัด</p>	<p>19 ต.ค.35 เป็น press release (ข่าวแจก) ชื่อข่าว "กฟผ.ชี้แจงข้อเท็จจริงกรณีโรงไฟฟ้าแม่เมาะทำให้เกิดมลภาวะ "</p> <p>สาระ-ลำดับเหตุการณ์ที่บ้านสบปัด และสาเหตุการเกิดอันเนื่องมาจากสภาพอากาศผิดปกติ</p> <p>(เผยแพร่ในน.ส.พ.วัฏจักร, 20 ต.ค.35 เพียงฉบับเดียว)</p>

ประเด็น	หนังสือพิมพ์	การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ
: เหตุการณ์มลพิษระลอก 2	<p>22 ต.ค.35 ในน.ส.พ.ไทยรัฐ ชื่อข่าว " แม่เหาะอีกแล้ว ชื่อคคาที่ 3 ครั้งพันเข้าร.พ. แรงกว่าระลอกแรก จังหวัดสั่ง อพยพด่วน"</p> <p>ในน.ส.พ. เดลินิวส์ ชื่อข่าว "โรงไฟฟ้าแม่เหาะพิษไม่ หยุด ต้องห้ามส่งหมอกอีก 30 ชวนตั้งกระทรงวิทย์ฯจัดการ" ในน.ส.พ.มติชน ชื่อข่าว " พิษ โรงไฟฟ้าลามหนัก! แพทย์- พยาบาลกระเจิง "</p> <p>สาระ- ดร.พิจิตต แดลงข่าว โรงไฟฟ้าปล่อยสารพิษระลอก2 มีชาวบ้านเจ็บป่วยเพิ่มขึ้น เรื่อยๆ</p>	<p>22 ตค.35 เป็น press release ชื่อข่าว " กฟผ.ดำเนินการช่วย เหลือราษฎรแม่เหาะเพิ่มเติม" สาระ- กฟผ.จัดหน่วยเฉพาะ กิจมาให้การช่วยเหลือ พิจาร ณาจ่ายค่าชดเชยแล้ว</p> <p>(ลงประกอบในข่าวย่อหน้า สุดท้ายของไทยรัฐฉบับวันที่22 ต.ค. เท่านั้น)</p>
: ประเด็นหลักที่น่าเสนอ	<p>ความเคลื่อนไหวและความขัด แย้งของฝ่ายต่างๆ</p>	<p>ยอมรับข้อเท็จจริงว่าเกิดจาก โรงไฟฟ้า แต่เป็นเพราะสภาพ อากาศผิดปกติ</p>
: แหล่งข่าวหลัก	<p>ชาวบ้าน , กฟผ. และสา ธารณสุขท้องถิ่น</p>	<p>ระยะแรกเป็นผู้ว่าการกฟผ. ต่อมาอาศัยนายกรัฐมนตรื เป็นผู้ชี้แจงตลอด</p>

จากการเปรียบเทียบข้างต้น พบจุดที่แตกต่างในเรื่องของการเลือกสรรข่าว และการสร้างภาพความเป็นจริงในข่าวระหว่างสองฝ่าย กล่าวคือ หนังสือพิมพ์มุ่งพิจารณาเลือกสรรข่าวจากการร้องเรียนของชาวบ้านและกลุ่มตัวแทนชาวบ้าน คือมูลนิธิป้องกันควันพิษ โดยเน้นประเด็นของความขัดแย้ง และเหตุการณ์ความคับหน้า ในขณะที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ พยายามให้ข้อมูลและประเด็นในแง่ของสาเหตุและความช่วยเหลือ

สุพิณ ปัญญา มาก ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ได้เปิดเผยว่า วันที่เหตุการณ์รุนแรงจริงๆ มีเพียงแค่ 2 ช่วง คือ วันที่ 3 กับวันที่ 21 ตุลาคม 2535 แต่วันที่ปรากฏเป็นข่าวใหญ่กลับเป็นวันที่ 18 ตุลาคม หลังจากมีการจัดแถลงข่าวของมูลนิธิป้องกันควันพิษ " เริ่มต้นจากไทยรัฐเปิดหมัดยกแรกก่อน จากนั้นก็ตามมาเป็นชุดเลย หนังสือพิมพ์บางฉบับซึ่งตอนแรกมีท่าทีเข้าใจเรา ก็ไปเสนอข่าวนี้ จนเราปิดป้องหมดแทบไม่ทัน กรณีแม่เมาะนี้ เรากลัวข่าวกันมาก พอวันไหนปรากฏในรูปข่าว เราใจหายกันทุกที เพราะข่าวนี้มันมีได้ทั้งเท็จและจริง พอนำเสนอออกมามีแหล่งข่าวอ้างอิงชัดเจน คนก็เชื่อไปตามนั้น ส่วนบทความนี้เราไม่กลัวเลย เพราะถือเป็นการแสดงความคิดเห็น เปิดให้ผู้อ่านตัดสินใจเอาเอง "

อย่างไรก็ตาม หากประเมินผลกระทบจากกระบวนการนำเสนอข่าวช่วงเหตุการณ์รุนแรง ระหว่างหนังสือพิมพ์ กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ อาจกล่าวได้ว่า ข่าวจากหนังสือพิมพ์มีผลกระทบต่อประชาชนสูงกว่า ทั้งในแง่ของการรับรู้ว่ามีเหตุการณ์เกิดขึ้น การประเมินความรุนแรงของเหตุการณ์ ความหวาดวิตกในอันตรายของสารพิษ และการสร้างกระแสวิพากษ์วิจารณ์ระบบพึ่งพิงเศรษฐกิจของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

ในขณะเดียวกัน การชี้แจงทำความเข้าใจของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ด้วยกระบวนการและท่าทีเหล่านี้ ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสื่อมวลชนน้อยมาก ทั้งนี้ จากผลการสำรวจทัศนคติและความเข้าใจของสื่อมวลชนต่อกรณีมลพิษแม่เมาะ ซึ่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ จัดทำขึ้นโดยใช้แบบสอบถามประเมินจากสื่อมวลชนจำนวน 93 คน ที่เข้าร่วมสัมมนาเรื่อง " การแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแม่เมาะ " เมื่อวันที่ 16-18 กันยายน 2536 สรุปในบางประเด็นได้ว่า ร้อยละ 41.66 ของสื่อมวลชนเห็นว่าเหตุการณ์มลพิษแม่เมาะมีสาเหตุมาจากการขาดการดูแลรับผิดชอบและความประมาทของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ มีเพียงร้อยละ 10.42 เท่านั้น ที่เห็นว่าเป็นอุบัติเหตุ และร้อยละ 12.50 เห็นว่าเป็นเหตุสุดวิสัย

ในประเด็นของความมั่นใจ หรือเชื่อใจว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ได้พยายามให้เกิดผลกระทบต่อ แม่เมาะน้อยที่สุดนั้น พบว่า ร้อยละ 54.29 ของสื่อมวลชน ตอบว่าเชื่อ ร้อยละ 5.71 ตอบว่าไม่เชื่อ และอีกร้อยละ 40 ตอบว่าไม่แน่ใจ โดยให้เหตุผลว่า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ มีแผนนโยบายเร่งการผลิตไฟฟ้า ไม่ค่อยคำนึงถึงเรื่องสิ่งแวดล้อม

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ความคิดเห็นของสื่อมวลชนว่า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ มีความรับผิดชอบต่อการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในโครงการต่างๆ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ มากน้อยแค่ไหน ปรากฏผลว่า ร้อยละ 38.88 ตอบว่ามาก ในขณะที่มีถึงร้อยละ 30.56 ตอบว่าน้อย และอีกร้อยละ 30.56 ตอบว่าไม่แน่ใจ

การประเมินผลในประเด็นเหล่านี้ ชี้ให้เห็นว่าสื่อมวลชนไม่ค่อยให้ความสนใจหรือพยายามทำความเข้าใจกับการชี้แจงของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และในทางกลับกันก็คือ การชี้แจงเหล่านั้นขาดข้อมูลที่น่าเชื่อถือเพียงพอ และถูกมองว่าเป็นการพยายามควบคุมสถานการณ์ของข่าวสาร ให้เป็นไปตามทิศทางของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตมากกว่า ดังนั้น ในช่วงเหตุการณ์รุนแรง หนังสือพิมพ์จึงนำเสนอข่าวตามกระบวนการและแนวทางของหนังสือพิมพ์ ซึ่งอาจจะแฝงด้วยทัศนคติต่อประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สั่งสมมายาวนานในบริบททางประวัติศาสตร์ระหว่างหนังสือพิมพ์กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ไปด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีเงื่อนไขอีกหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอเนื้อหา และการแสดงบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อกรณีมลพิษแม่เมาะ ดังต่อไปนี้

ปัจจัยและเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัด ในการนำเสนอข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะ

จากการวิเคราะห์กระบวนการเลือกสรรและนำเสนอเนื้อหากรณีมลพิษแม่เมาะของหนังสือพิมพ์ ได้พบปัจจัยหลายประการ ที่กลายเป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคของการนำเสนอเนื้อหา ข้อจำกัดเหล่านี้มีทั้งที่เป็น ปัจจัยภายในองค์กรหนังสือพิมพ์และตัวผู้สื่อข่าวเอง รวมถึงกระแสกดดันต่างๆ ในบริบททางสังคม สรุปลายเป็นประเด็นหลักๆ ได้ดังต่อไปนี้

นโยบายการกำหนดประเด็นเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ - จากการสัมภาษณ์ผู้มีหน้าที่ในการเลือกสรรหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ ในกรณีนี้ พบว่า หนังสือพิมพ์มีนโยบายหลักในการเลือกสรรข่าวสารเหมือนกัน อันถือเป็นแบบแผน หรือธรรมเนียมการเลือกสรรข่าว คือ ต้องเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก และมีเป้าหมายที่จะนำไปสู่การแก้ไขเพื่อยุติปัญหาเป็นเรื่องๆ ไป นอกจากนโยบายหลัก 2 ประการนี้แล้ว อาจกล่าวได้ว่า การกำหนดประเด็น

เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ ยังอยู่บนฐานของ "ตลาด" จนทำให้ดูเหมือนว่า การมุ่งนำเสนอเรื่องราวทางสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นไปตามนโยบายแบบ "จุดประทัด" เสียมากกว่า จึงทำให้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมยังคงเกิดวนเวียนซ้ำแล้วซ้ำอีก ไม่ได้ผลักดันให้มีการใส่ใจแก้ปัญหาอย่างจริงจัง

ข้อจำกัดในเรื่องของนโยบายการกำหนดประเด็นเนื้อหาที่ สะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมได้หลายลักษณะด้วยกัน เช่น

- การนำเสนอโดยยึดติดกับตัวบุคคล จากการพิจารณาพาดหัวข่าว พบว่า ความสำคัญหรือความเด่นของบุคคลได้ถูกชูขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของข่าว ทั้ง ๆ ที่เมื่อไปดูในเนื้อข่าวแล้ว ปรากฏเป็นเพียงส่วนประกอบเล็กๆ เท่านั้น

- การจับจองแหล่งข่าว ในที่นี้คือ การรายงานข่าวเหตุการณ์ความเสียหายจากมลพิษแม่เมาะของหนังสือพิมพ์นั้น มักไม่พินแหล่งข่าวที่เป็นผู้เสียหาย และแหล่งข่าวจากรัฐบาล ในขณะที่นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งน่าจะเป็นแหล่งข่าวที่ให้รายละเอียดและอธิบายข้อมูลต่าง ๆ ได้ชัดเจนกว่า กลับไม่ค่อยได้รับการอ้างอิงในข่าว

- การหักเหแง่มุมของข่าว อันเป็นวิสัยของสื่อมวลชน ที่พยายามไม่มองข่าวในแง่มุมเดียว แต่จะมุ่งแตกประเด็นออกไปให้โยงใยกับเรื่องอื่นๆ ด้วย แม้การขยายมุมมองจะเป็นเรื่องดีในเชิงคุณค่าของข่าว แต่ก็อาจทำให้เกิดการบิดเบือนสถานการณ์จริงได้ ดังเช่น กรณีมลพิษแม่เมาะนี้ หากประเมินโดยรวมแล้ว น้ำหนักของข่าวเทไปอยู่ที่ประเด็นทางการเมืองและความขัดแย้งของกลุ่มทางสังคมต่างๆ มากกว่า จนทำให้มีการละเลยที่จะอธิบายถึงข้อเท็จจริงและสาเหตุของการเกิดมลพิษ และทำให้มีการวิเคราะห์ ปัญหาออกมาว่าเป็นเกมทางการเมือง ซึ่งในที่สุดแล้ว หากฝ่ายที่เป็นต้นเหตุของปัญหายังมีวิถีคิดเช่นนี้ การดำเนินการเพื่อสิ่งแวดล้อมก็ยังคงขาดความจริงจังอยู่เช่นเดิม

- การเจ้าอารมณ์ การรายงานข่าวเช่นนี้ ดูเหมือนจะเป็นลักษณะและรูปแบบที่ครอบงำหนังสือพิมพ์ไทยไปแล้ว ส่วนจะแตกต่างในลำดับของความเข้มข้นแค่ไหน ก็แล้วแต่บุคลิกของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ กรณีข่าวมลพิษแม่เมาะ ปรากฏให้เห็นลักษณะของการนำเสนอแบบเจ้าอารมณ์ เนื้อหาบางชนิดถูกสร้างด้วยภาษาพาดหัวข่าวจนดูน่ากลัวเกินเหตุ และมีส่วนทำให้สำนักของสาธารณชนในเรื่องความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นน้อย เพราะอาจเกิดความเคยชินกับเรื่องราวที่เจ้าอารมณ์แบบนี้

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของการใช้ภาษาที่เจ้าอารมณ์นั้น หัวหน้าข่าวไทยรัฐได้ให้ความเห็นว่า เป็นเพราะหนังสือพิมพ์ต้องการนำเสนอให้เห็นความเดือดร้อน ให้เห็นว่าเป็นปัญหาารุนแรงจริงๆ " ผมยังยืนยันที่จะใช้คำว่า คนป่วย'ล้าน' โรงพยาบาล ถึงจะมีแค่ 10เตียง แต่ถ้าคนป่วย 11 คน มันก็ล้านแล้วใช้ไหม เราต้องดูกันที่เนื้อข่าวด้วย การดำเนินว่าหนังสือพิมพ์ใช้คำเจ้าอารมณ์นั้น เป็นการบิดเบือนประเด็นของอีกฝ่ายมากกว่า "

- การนำเสนอตามความสนใจของตลาดผู้อ่าน ในฐานะที่หนังสือพิมพ์เป็นอุตสาหกรรมข่าวสาร การจับทางของตลาดผู้อ่านจึงมีส่วนกำหนดความสำคัญของเนื้อหาไม่น้อยทีเดียวด้วยเหตุนี้รสนิยมของชาวจึงปรากฏออกมาในเชิงความขัดแย้ง ความมีเงื่อนไขความเดือดร้อนและความสูญเสีย กลายเป็นมาตรฐานเดียวกันไปหมด ดังที่สุทธิชัย หยุ่น เคยวิจารณ์สภาวะนี้ไว้ว่า " การแข่งขันทางธุรกิจทำให้เกิดพฤติกรรมการเล่นแบบหรือการลอกข่าว เพื่อลดความเสี่ยงจากการตกข่าว ทั้งโดยความตั้งใจและความเคยชิน ทำให้เหตุการณ์ต่างๆ ที่ถูกนำเสนอ มี sense ของความเป็นข่าวเหมือนกัน " (สุชาติ เพ็ชรแก้ว, 2536)

ข้อจำกัดของข้อมูลข่าว - อุปสรรคอีกประการหนึ่งของการนำเสนอเนื้อหากรณีมลพิษแม่เมาะ ก็คือ ความไม่พอเพียงของข้อมูล เนื่องจากแหล่งข้อมูลหลักคือ กฟผ.ที่น่าจะให้คำชี้แจงหรืออธิบายกระบวนการ-สาเหตุต่างๆ ได้ดี กลับเปิดเผยข้อมูลไม่เต็มที่ และไม่คอยเปิดรับฟังเสียงสะท้อนจากประชาชนในท้องถิ่น จึงทำให้ถูกมองว่า ขาดความน่าเชื่อถือ ดังที่นเรศ ดวงไชย จากสยามโพสต์ ลำปาง เล่าว่า ได้พยายามติดต่อไปยังโรงไฟฟ้าแม่เมาะตลอดเพื่อดูว่ามีทำอย่างไร แต่ช่วงที่เกิดเหตุการณ์วิกฤตินั้น สื่อมวลชนท้องถิ่นไม่อยู่ในสายตาของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เลย

นอกจากนี้แล้วข้อมูลในส่วนอื่น ๆ ที่จะมาเป็นหลักฐานอ้างอิงในข่าวได้ก็ยังมีไม่มากนัก ไม่ว่าจะเป็นผลการศึกษาเรื่องอาการเจ็บป่วยด้วยโรคทางเดินหายใจของชาวบ้าน การเปรียบเทียบมาตรฐาน ระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เพิ่งจะมีการติดตามศึกษาในระยะ 2-3 ปีมานี้เอง ทั้งๆ ที่สารพิษจากการผลิตไฟฟ้าได้ถูกปล่อยออกมาตลอดนับแต่มีการผลิตจึงอาจชี้ได้ว่า วงการวิชาการและอุตสาหกรรมของไทยยังเพิ่งตื่นตัวในเรื่องของความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม (สัมภาษณ์ นพ.ไชยณรงค์ ทยาวิวัฒน์ : 8 มี.ค. 2537) ในขณะเดียวกัน ยังสะท้อนให้เห็นว่าสื่อมวลชนขาดการติดตามและขุดคุ้ยข่าวในเชิงเจาะลึก จึงได้ข้อมูลจำกัดอยู่เพียงแค่ว่าแหล่งข่าวเปิดเผย

ประสิทธิภาพของผู้สื่อข่าว - เมื่อพิจารณาเนื้อหาสาระของกรณีมลพิษแม่เมาะตลอดทั้ง 3 ช่วงเหตุการณ์แล้ว พบว่า 3 ใน 4 ของเนื้อหาถูกนำเสนอในเชิงของการรายงานข่าว ซึ่งไม่ต่างไปจากการรายงานข่าวอุบัติเหตุต่างๆ ไป ทำให้มีผลเพียงแค่การจุดความสนใจของสาธารณชนชั่วคราวแต่ไม่อาจส่งผลไปถึงการสร้างจิตสำนึกเรื่องสิ่งแวดล้อมได้ในระยะยาว

ปัญหาเหล่านี้มีส่วนมาจากข้อจำกัดในเรื่องประสิทธิภาพของผู้สื่อข่าวด้วยการสอบถามผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์จำนวนหนึ่ง พบว่า นักข่าวจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางที่ถูกส่งไปรายงานข่าวในพื้นที่นั้น หลายคนเป็นนักข่าวรุ่นใหม่ซึ่งจุดอ่อนของนักข่าวกลุ่มนี้

คือ ขาดการทำกรบ้าน ขาดการศึกษาข้อมูลอย่างเพียงพอ จึงทำข่าวไปตามกระแสเหตุการณ์ เสียเป็นส่วนใหญ่ ดังที่ธีระสิทธิ์ สมแก้วเล่าว่า " นักข่าวบางคนขยันส่งข่าวมาก เพราะเขาอาจ ถูกกำชับมาอย่างนั้น มีนักข่าวจากหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งนั่งคุยกับผมตอนที่เข้าไปในหมู่บ้านพร้อมกันว่า มาเที่ยวนี้ถ้ามีครอนอนชักดิ้นให้เห็น จะลงพาดหัวตัวโตทันที "

ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งในเรื่องของผู้สื่อข่าว ก็คือ ความไม่คุ้นเคยกับสภาพปัญหาของท้องถิ่น ซึ่งสาเหตุนี้มาจากการที่หนังสือพิมพ์ส่วนกลางหลายฉบับ รวมทั้งวิทยุ-โทรทัศน์ ส่งทีมข่าวจากกรุงเทพฯ เข้าไปทำข่าวนี้เอง ซึ่งได้รับการวิจารณ์จากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ว่า ไม่รู้ปัญหาจริง ไม่เคยศึกษาเรื่องนี้มาก่อน แต่มากระพือข่าวโดยอาศัยกระแสข่าวที่สร้างขึ้นจากคนนอกพื้นที่เช่นกัน

ชาตรี ทาไชยวงศ์ หัวหน้าข่าวหนังสือพิมพ์เอกราช ลำปาง ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า " นักข่าวที่ส่งมาจากส่วนกลางนั้น เขาไม่เคยรู้ภูมิหลัง เท่ากับนักข่าวท้องถิ่น เขาต้องมาคลุกก่อนตั้งนาน แต่ความที่เขากลัวจะไม่เข้มข้น จึงเขียนเกินจริงไปมาก เช่น ถ้าเราเขียนว่า พยุงคนเจ็บเข้าโรงพยาบาล เขาก็จะเขียนว่า ห้ามเข้าโรงพยาบาล หรือเราเขียนว่า หายใจไม่ออกใช้เครื่องช่วย เขาก็เขียนว่า เข้าชั้น โคม่า " (สัมภาษณ์ : 5 เม.ย. 2537)

ข้อจำกัดของลักษณะงานข่าวหนังสือพิมพ์ - ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดของลักษณะงานข่าวที่ต้องถูกบีบรัดด้วยข้อกำหนดเรื่องเวลา ความจำกัดเรื่องหน้ากระดาษ ปริมาณของข่าวอื่นๆ และทุนในการติดตามทำข่าวสืบสวนสอบสวน ทำให้การนำเสนอเนื้อหาโน้มเอียงไปทางลักษณะของการตามกระแส และการฟังฟังแหล่งข่าวที่สะดวกแก่การให้ข้อมูล

นอกจากนี้ อภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์ ยังชี้แจงว่าหนังสือพิมพ์ยังมีหลักการเสนอข่าวว่า ต้องพยายามเสนอให้จบโดยเร็วที่สุด คือเสนอให้รอบด้าน รายงานถึงผลจบของข่าว เพื่อเปิดให้มีข่าวใหม่ๆ ขึ้นมาพาดหัวบ้าง แต่เรื่องบางเรื่องก็ไม่อาจจบลงในระยะสั้นๆ ได้ เพียงแต่ถ้าไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นใหม่ ก็เก็บไว้ก่อน จนกว่าจะมีประเด็นน่าสนใจจึงหยิบขึ้นมาอีก

กระแสกดดันของสังคมระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา - ท่าทีและความเคลื่อนไหวของกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ ที่ขัดแย้งกับแนวคิดแบบพัฒนา ยังอยู่ในความสนใจของประชาชนและสื่อมวลชน โดยที่โครงการพัฒนาต่างๆ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ มักมีส่วนจุดชนวนให้ความขัดแย้งของสองกลุ่มนี้รุนแรงขึ้น ด้วยกระแสที่ต่อต้านกันเหล่านี้มีส่วนชักนำหรือจุดความคิดในการมองปัญหาและการเลือกจับแง่มุมข่าวของสื่อมวลชนอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ซึ่งมีอิสระทางความคิด และมีความโน้มเอียงที่จะเลือกยืนอยู่ข้างฝ่ายประชา

คนที่เสียเปรียบมากกว่า อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องจุดยืนทางสิ่งแวดล้อมนี้ จะได้มีการวิเคราะห์รายละเอียดในบทที่ 6 ต่อไป

สรุปปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการ เลือกสรรและนำเสนอเนื้อหา

ชาวกรณีมลพิษแม่เมาะ เป็นหนึ่งในข่าวใหญ่ทั่วไปของหนังสือพิมพ์ ที่ได้รับการพิจารณาเลือกสรรและนำเสนอ โดยอาศัยเกณฑ์การคัดเลือกข่าว ที่โดยส่วนรวมแล้วมีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือ ต้องเป็นข่าวที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง และจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เกณฑ์การคัดเลือกข่าวนี้องค์ที่ทำให้ชาวมลพิษแม่เมาะเพียงได้รับการนำเสนอเมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นแล้ว และทำให้สาระที่ควรเป็นองค์ประกอบสำคัญของข่าวสิ่งแวดล้อม คือ การให้ข้อมูลอธิบาย และการจุดกระแสสำนึกในเรื่องพิษภัยทางสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นน้อยมากในกรณีนี้

เมื่อมีนโยบายเลือกสรรข่าวดังกล่าว แนวทางการนำเสนอจึงมุ่งไปที่การร้องเรียนของชาวบ้านซึ่งได้รับความเดือดร้อน ทำให้แนวโน้มของข่าวปรากฏออกมาในเชิงขัดแย้ง ในขณะที่เดียวกันการประชาสัมพันธ์แก้ไขของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ที่พยายามทำความเข้าใจเรื่อง การให้ความช่วยเหลือนั้น กลับไม่ได้รับการขานรับและเผยแพร่ข่าวจากหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้อาจมีหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น การที่ความเดือดร้อนซึ่งชาวบ้านได้รับยังคงปรากฏให้เห็นอยู่อย่างต่อเนื่อง และประเด็นข่าวจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ไม่ใช่ "จุดขาย" ที่ดี เท่ากับประเด็นของความขัดแย้ง ความเสียหาย รวมทั้ง การมีแนวโน้มนโยบายเลือกสรรข่าวที่สวนทางกันระหว่างหนังสือพิมพ์กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ซึ่งได้ทำให้สื่อมวลชนเห็นว่า พยายามเข้ามาควบคุมสถานการณ์ทางข่าวสารและการสื่อสารไว้ตลอดเวลา และความไม่เชื่อถือในแหล่งข่าวจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

ทั้งนี้ ภายใต้กระบวนการนำเสนอเนื้อหา หรือการทำหน้าที่เป็น gatekeeper และ agenda setter ของหนังสือพิมพ์นั้น มีปัจจัยกำหนดหลายประการด้วยกัน ได้แก่ นโยบายการกำหนดเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ ปัจจัยด้านข้อจำกัดหรือความไม่พอเพียงของข้อมูลข่าวสารและแหล่งข่าวที่จะเอื้อให้เกิดการตรวจสอบ ปัจจัยด้านประสิทธิภาพของผู้สื่อข่าว ที่ขาดการศึกษาและติดตามสถานการณ์อย่างจริงจัง ตลอดจนปัจจัยด้านลักษณะงานข่าวของหนังสือพิมพ์ ที่ถูกบีบรัดด้วยเรื่องเวลาและเนื้อที่ที่ดีพิมพ์ และปัจจัยที่เป็นบริบทแวดล้อมภายนอกและบริบทของความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ ท่ามกลางกระแสอนุรักษ์และพัฒนาในสังคมที่สั่งสมและคุกรุ่นมาอย่างต่อเนื่อง .